

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра германської та фіно-угорської філології

КУРСОВА РОБОТА
зі зіставного мовознавства

на тему: **Етніми у фразеологічному фонді англійської та української мов**

Студентки 3 курсу групи Па 17-21
Факультету германської філології і перекладу
Напряму підготовки 035 “Філологія”
Спеціальності Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська
Дончик Єлизавети Віталіївни
Керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Субота С. В.,

Національна шкала _____
Кількість балів: ____ Оцінка: ЄКТС ____

Члени комісії

Ministry of Education and Science of Ukraine

Kyiv National Linguistic University

Department of Germanic and Finno-Ugric Philology

COURSE PAPER

**Ethnonyms in the phraseological fund of the English and
Ukrainian languages**

Donchyk Yelizavieta

Group Pa17-21

Germanic Philology and Translation Faculty

Research Adviser

Assoc. Prof. **Serhii Subota**

Kyiv 2024

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Розділ 1. Теоретичні основи фразеологізмів.....	6
1.1 Загальне поняття фразеологізмів та їх види	6
1.2 Загальне поняття етнонімів.....	7
Висновки до розділу 1	8
Розділ 2. Практичний аналіз етнонімів в українській та англійській мові	10
2.1 Аналіз фразеологізмів з етнонімами у фонді англійської мови	10
2.2 Аналіз фразеологізмів з етнонімами у фонді української мови	11
2.3 Функції та критерії фразеологізмів з етнонімами у фонді української та англійської мови	11
2.4 Порівняльний аналіз фразеологізмів з етнонімами у фондах англійської та української мов	13
Висновки до розділу 2	14
Загальні висновки	15
Резюме	16
Список літератури.....	18

ВСТУП

Актуальність дослідження. Дослідження етнонімів у фразеологічному фонді англійської та української мов є актуальним з ряду причин. По-перше, етноніми, як лексичні одиниці, що позначають назви народів, відіграють важливу роль у мовній картині світу, відображаючи етнічну самосвідомість народу, його історію, культуру та світогляд.

По-друге, фразеологізми, що містять етноніми, складають значний пласт фразеології обох мов, характеризуючись своєрідною образністю, експресивністю та глибинним зв'язком з національною культурою.

По-третє, порівняльний аналіз етнонімів у фразеологічних системах англійської та української мов дає можливість виявити спільні та відмінні риси етнокультурних уявлень народів, а також простежити динаміку розвитку фразеології в контексті міжетнічних контактів.

Об'єктом дослідження є фразеологічний фонд англійської та української мов, представлений фразеологізмами, що містять етноніми.

Предметом дослідження є особливості функціонування та семантики етнонімів у фразеологічних системах англійської та української мов.

Метою дослідження є комплексне вивчення етнонімів у фразеологічному фонді англійської та української мов, що передбачає:

- аналіз семантики та функціонування етнонімів у фразеологічних системах обох мов;
- виявлення спільних та відмінних рис етнонімів в англійській та українській фразеології;

Для досягнення мети дослідження поставлені наступні **завдання**:

- 1) вивчити літературу з досліджуваної проблеми;
- 2) здійснити вибірку фразеологізмів з етнонімами з англійської та української мов;
- 3) виявити спільні та відмінні риси етнонімів в англійській та

українській фразеології;

Методика дослідження базується на семантичному аналізі фразеологічних одиниць, їхній класифікації та порівняльному аналізі.

Практична значущість даної роботи полягає у поглибленні розуміння культурних аспектів мови та сприяє подальшому розвитку міжкультурного спілкування. Таким чином, дана курсова робота має важливе теоретичне і практичне значення, сприяючи розумінню ролі етнізмів у фразеологічному фонді англійської та української мов.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

1.1 Загальне поняття фразеологізмів та їх види

Етноніми, як індикатори культурного та національного відтінку мови, виявляються вельми цікавим об'єктом досліджень у лінгвістиці. Їх використання в фразеологічних одиницях спричиняє появу унікальних мовних конструкцій, що не лише розкривають специфіку культури та менталітету народу, але й сприяють у формуванні мовної ідентичності. Впродовж століть люди проводили дослідження, висували власні теорії та поняття фразеології. З появою етнонімів, автори починали поглиблюватись у сутність кожного з них та відкривати для себе нові та досить захоплюючі теми для обговорення.

Дослідження з найрізноманітніших питань у сучасній українській фразеографії охоплюють такі аспекти, як упорядкування, стилістичний план, відбір та систематизація фразеологічних одиниць та вивчення закономірностей системи українських фразеологізмів у лексикографічних роботах.

Фразеологізми та етноніми представляють собою дві важливі лінгвістичні категорії, які глибоко впливають на формування та розвиток мови. Розуміння цих понять дозволяє краще зрозуміти специфіку мовної системи кожної нації та її культурні особливості.

Існують різні підходи до визначення поняття «фразеологія». Поняття «фразеологія» існує в мові з такими значеннями:

- розділ мовознавства, що вивчає фразеологічну систему мови у її сучасному функціонуванні і з погляду історичного розвитку;
- сукупність характерних засобів вираження думки, притаманних певній соціальній групі, окремому авторові тощо;

Як зазначає М. Кочерган, «Фразеологізми — стійкі словосполучення. Це готові сполучення слів, які не створюються в мовленні подібно до вільних

словосполучень, а відтворюються: якщо мовцеві необхідно вжити фразеологізм, то він його вилучає, як і слово, в готовому вигляді зі свого фразеологічного запасу, а не будує його заново».

Визначення Д. Крюза описує наступне, «ідіома (фразеологізм) – це вираз, значення якого не можна вивести зі значень його частин».

Незважаючи на досить велику кількість доступних визначень, головною проблемою стало те, що різні мовознавці виділяють різні основні і другорядні ознаки фразеологізму, пов'язуючи з ними визначення.

За семантичною класифікацією фразеологізми поділяють на наступні види:

1. Фразеологічні зрощення — абсолютно неподільні, нерозкладні, немотивовані фразеологічні одиниці, у значенні яких «немає ніякого зв'язку, навіть потенційного, зі значенням їх компонентів»: *бити байдики, точити яси, собаку з'їсти (на чому), пиши пропало, чорта з два, сон в руку.*
2. Фразеологічні єдності — теж семантично неподільні фразеологічні одиниці, але їхнє цілісне значення умотивоване значенням компонентів (*не нюхати пороху — не бути ще в боях; прикусити язика — замовкнути; кров з молоком — здоровий та ін.*)
3. Фразеологічні сполучення — «тип фраз, створюваних реалізацією зв'язаних значень слів». Фразеологічні сполучення не є безумовними семантичними єдностями. Вони аналітичні: *«зачепити почуття», «зачепити гордість», «зачепити інтереси».*

1.2 Загальне поняття етніонімів

Повертаючись до головної теми, саме час розкрити таке поняття як «етніонім». Згідно з Енциклопедією Сучасної України маємо таке визначення, «етніонім (грец. ἔθνος – ім'я) – назва етнічної групи людей: племені, племінного союзу, народності, нації («аранда», «поляни», «евенки»,

«українці»), а також етнографічного угруповання у їх складі («буковинці», «подоляни», «галичани») та груп споріднених народів («слов'яни», «германці», «романці», «кельти»).

Один з найважливіших аспектів фразеологізмів та етнонімів полягає в їхньому використанні у мовному спілкуванні та літературі. Вони додають текстам колориту та автентичності, розкриваючи особливості культурного середовища, звичаїв та традицій.

Залежно від контексту та ситуації, фразеологізми та етноніми можуть мати різні відтінки значень та виражати різні аспекти культурного життя. Вони дозволяють людям відчувати себе частиною певної національної культури та зрозуміти її особливості.

Висновки до розділу 1

У першому розділі увага була зосереджена на загальному понятті фразеологічних одиниць та їх типах, а також на введенні до етноніму.

Дослідження охоплювало значення етнонімів як індикаторів культурних та національних відтінків у мові, що призводить до унікальних мовних конструкцій, що не лише розкривають культуру та менталітет народу, але й сприяють формуванню мовної ідентичності. Протягом століть лінгвісти проводили дослідження та висували власні теорії та концепції фразеології. З появою етнонімів автори починали детальніше розглядати сутність кожного з них, відкриваючи для себе нові та захоплюючі теми для обговорення.

Фразеологічні одиниці та етноніми є двома важливими лінгвістичними категоріями, які глибоко впливають на формування та розвиток мови. Розуміння цих понять дозволяє краще зрозуміти специфіку мовної системи кожної нації та її культурні особливості.

Існують різні підходи до визначення поняття "фразеологія". Воно є розділом мовознавства, що досліджує фразеологічну систему мови в її сучасному функціонуванні та з історичного розвитку, а також є сукупністю

характерних засобів вираження думки, притаманних певній соціальній групі чи окремому авторові тощо.

Етноніми є назвами етнічних груп, включаючи племена, народи, нації та етнографічні групи у їх складі, які грають важливу роль у мовному спілкуванні та літературі, додаючи текстам колориту та автентичності та розкриваючи особливості культурного середовища, звичаїв та традицій.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЕТНОНІМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

2.1 Аналіз фразеологізмів з етнонімами у фонді англійської мови

Аналіз фразеологізмів з етнонімами у рамках англійської мови є цікавим та важливим напрямком досліджень у лінгвістиці, оскільки вони відкривають перед нами широкі можливості для вивчення культурних аспектів. Фразеологізми з етнонімами є невід'ємною частиною мовного багатства англійської мови, відображаючи традиції, звичаї, історію та менталітет різних національностей.

У фонді англійської мови можна знайти велику кількість фразеологізмів з етнонімами, які не лише використовуються у повсякденному мовленні, але й активно використовуються в різних сферах життя. Наприклад, такі вирази, як "French kiss", "Indian summer", "Russian roulette", "Chinese whispers", та багато інших, стали невід'ємною складовою англійської мови.

Це може бути пов'язане з різними історичними, культурними та політичними взаємозв'язками між країнами. Зважаючи на історичні події найбільш розповсюдженими для негативного контексту фразеологізмами є фразеологізми зі згадування Нідерландів. У зв'язку з англо-нідерландською війною впродовж 16-17 століття фонд фразеологізмів англійської мови складається приблизно на 30% зі згадуванням країною тюльпанів. Прикладами таких фразеологізмів слугують наступні ідіоми: "to go Dutch", "Dutch courage", "beat the Dutch", "Dutch act", "Dutch bargain", "Dutch leave".

Таким чином, аналіз фразеологізмів з етнонімами у фонді англійської мови є не лише цікавим дослідженням, але й важливим для розуміння культурних відмінностей, що сприяє поглибленню міжкультурного спілкування.

2.2 Аналіз фразеологізмів з етнонімами у фонді української мови

Аналіз фразеологізмів з етнонімами у фонді української мови є важливим, оскільки він відображає культурні особливості та унікальні риси українського народу. Зібрання і вивчення таких фразеологізмів дозволяє глибше зануритися в історію українського народу.

У фонді української мови ми знаходимо велику кількість фразеологізмів, які неповторно відображають національну гордість, віру, спокій та непохитність українського народу. Впродовж всього часу України виборювала своє місце на існування, борючись з будь-яким супротивником, незважаючи на будь-які кількісні переваги. В зв'язку з цим приблизно 10% фонду українських фразеологізмів згадують про героїзм та відважність. Наприклад, "козацький характер" або "козак чортові не брат".

Звичайно, у фразеологізмах з етнонімами можуть бути як позитивні, так і негативні відтінки. Деякі вирази можуть підкреслювати позитивні якості тих чи інших національностей, тоді як інші можуть містити стереотипи або негативні стосунки. Наприклад, "забарився, як жид на ярмарку", "труситься, як жид над грошима", "як з москаля козак", мають негативний відтінок. Таке часте згадування євреїв також має історичне підґрунтя. Саме на Житомирщині знаходилася межа осілості єврейського населення, і ця обставина зумовила інтенсивне розселення євреїв численними колоніями у Бердичеві, Житомирі, Коростені. Тут євреї відкривали свою справу – шинкарювали, торгували, лихварювали, лікували, - і, без сумніву, ці заняття спричинили таку значну кількість і таку своєрідну семантичну наповненість фонду фразеологізмів.

2.3 Функції та критерії фразеологізмів з етнонімами у фонді української та англійської мови

Фразеологізми з етнонімами виконують різні функції та мають різні критерії.

Наприклад, щодо функцій:

- **Номінативна:** етнонім використовується для позначення носія певних якостей або рис характеру. Наприклад: "англієць – джентльмен", "українець – козак".
- **Експресивна:** етнонім використовується для емоційного забарвлення фразеологізму. Наприклад: "хитрий, як єврей", "ледачий, як італієць".
- **Ідентифікаційна:** етнонім використовується для підкреслення етнічної приналежності мовця або адресата. Наприклад: "ми, українці" (укр.), "we, Americans" (англ.).

Фразеологізми з етнонімами можна класифікувати за різними критеріями:

- **За структурою:**
 - Фразеологічні сполучення (укр. "хитрий, як єврей").
 - Фразеологічні вирази (англ. "to go Dutch")
 - Фразеологічні прислів'я та приказки (англ. "All's fair in love and war", укр. "Всі козирі у твоїх руках").
- **За семантикою:**
 - Фразеологізми, що характеризують етнічні групи за певними якостями або рисами характеру (англ. "a crafty Greek", укр. "спритний, як циган").
 - Фразеологізми, що описують етнічні стереотипи (англ. "a lazy Italian", укр. "німий, як німець").
 - Фразеологізми, пов'язані з історією та культурою етносу (англ. "to go Viking", укр. "козакувати").
- **За походженням:**
 - Власні фразеологізми (англ. "a French leave", укр. "бити байдики").

- Запозичені фразеологізми (англ. "to be a Greek to me", укр. "кинути тінь на пліт").

2.4 Порівняльний аналіз фразеологізмів з етнонімами у фондах англійської та української мов

Приділивши достатньо уваги загальному аналізу фразеологізмів з етнонімами, наступний кроком в цій практичній частині буде порівняння ідіом в англійській та українській мовах.

Семантичний та кількісний порівняльний аналіз фразеологізмів з етнонімами у фондах української та англійської мов підкреслює як спільні, так і відмінні риси цих лінгвістичних систем.

Спільні риси включають використання фразеологізмів для опису рис характеру, поведінки та історії певних народів як українською, так і англійською мовами. Обидві мови використовують етноніми у фразеологічних конструкціях як засіб характеристикації національних особливостей.

Також в обох мовах спостерігається як позитивне, так і негативне використання етнонімів у фразеологізмах, базуючись на історичних подіях та аспектах культури.

Проте є й відмінності. Наприклад, українська мова має меншу кількість фразеологізмів з етнонімами порівняно з англійською. Здійснивши механічну вибірку (кожну 10 сторінок у словнику), українські фразеологізми зустрічались приблизно 3%, в той час як англійські – 15%. Крім того, фразеологізми з етнонімами в англійській мові можуть мати іншу семантику, оскільки вони відображають різні культурні та історичні реалії. Наприклад, однаковий фразеологізм в англійській та українській мовах може мати різні значення або використовуватися у різних контекстах.

Загалом, структура фразеологізмів з етнонімами може бути схожою в обох мовах, включаючи фразеологічні сполучення, вирази, прислів'я та інші

форми. Однак, різноманітність семантики та вживання цих виразів відображає різницю у культурних та історичних контекстах, що характеризують кожну мову окремо.

Висновки до розділу 2

Фразеологізми з етнонімами становлять цікаву й важливу групу фразеологічного фонду мови. Вони не лише відображають етнокультурні особливості народу, але й дають цінну інформацію про його історію, світогляд та цінності.

Порівняльний аналіз фразеологізмів з етнонімами в англійській та українській мовах виявляє як спільні риси, так і відмінності.

Дослідження фразеологізмів з етнонімами дозволяє краще зрозуміти взаємовідносини між різними народами, а також усвідомити існуючі у суспільстві упередження.

Крім того, важливо підкреслити, що фразеологічний фонд мови постійно оновлюється, з'являються нові фразеологізми, а старі виходять з ужитку. Тому дослідження фразеологізмів з етнонімами є актуальним завданням, яке може допомогти краще зрозуміти мову та культуру народу.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Фразеологізми та етніми є важливими складовими кожної мови, що відображають культурні, історичні та світоглядні аспекти народу. Дослідження цих мовних одиниць в англійській та українській мовах дозволило виявити спільні та відмінні риси у їх використанні. Вони відображають культурні особливості та історичні фони кожної нації, а також виконують важливу функцію у міжкультурному спілкуванні.

Фразеологічний фонд мови є динамічним і постійно оновлюється, а дослідження фразеологізмів з етнімами допомагає краще зрозуміти мову та культуру народу. Використання таких виразів збагачує мову, надає текстам колориту та автентичності, а також сприяє кращому розумінню культурного контексту.

Крім того, розуміння контексту та відтінків вживання фразеологізмів з етнімами допомагає уникнути непорозумінь та конфліктів у міжнаціональному спілкуванні. Це сприяє побудові відкритого та толерантного суспільства, де кожен може вільно виражати свою ідентичність та розуміти культурні різноманіття.

Проте, важливо використовувати фразеологізми з етнімами з обережністю та повагою до інших національностей та культур, щоб уникнути образливих ситуацій. Вивчення фразеологізмів з етнімами відкриває нові грані мови та культури, розширює світогляд та допомагає у кращому сприйнятті міжнаціонального спілкування.

РЕЗІЮМЕ

Курсова робота присвячена порівняльному аналізу фразеологізмів з етнонімами в англійській та українській мовах.

Основними завданнями дослідження було вивчення семантики та функціонування етнонімів у фразеологічних системах обох мов; виявлення спільних та відмінних рис етнонімів в англійській та українській фразеології; дослідження динаміки розвитку фразеологізмів з етнонімами в контексті міжетнічних контактів.

З цією метою було проаналізовано різні видання, зазначені у використаній літературі та понад 50 фразеологізмів з етнонімами, 25% з яких ми використали у даній роботі.

Основні висновками є: а) Фразеологізми з етнонімами відіграють важливу роль у мовній картині світу, відображаючи етнічну самосвідомість народу, його історію, культуру та світогляд; б) В англійській та українській мовах існує значна кількість фразеологізмів з етнонімами, які характеризують різні етнічні групи за певними якостями, рисами характеру, стереотипами, а також описують історичні події та культурні особливості; в) Спільними рисами фразеологізмів з етнонімами в англійській та українській мовах є їхня структура та функції. Відмінності полягають у кількісному співвідношенні фразеологізмів з етнонімами, а також у семантиці деяких фразеологізмів, що зумовлено різними культурними та історичними реаліями.

Результати дослідження можуть бути корисними для лінгвістів, які досліджують фразеологію та етнолінгвістику, викладачів англійської та української мов, які прагнуть розширити знання з фразеології та міжкультурної комунікації та перекладачів, які стикаються з фразеологізмами з етнонімами при перекладі текстів.

Ключові слова: фразеологізм, етнонім, англійська мова, українська мова, порівняльний аналіз, семантика, функціонування, динаміка розвитку.

The term paper is dedicated to the comparative analysis of phraseological units with ethnonyms in English and Ukrainian languages. The main objectives of the research were to study the semantics and functioning of ethnonyms in the phraseological systems of both languages; to identify common and distinctive features of ethnonyms in English and Ukrainian phraseology; to explore the dynamics of development of phraseological units with ethnonyms in the context of interethnic contacts.

For this purpose, various publications mentioned in the literature review were analyzed, as well as over 50 phraseological units with ethnonyms, 25% of which were used in this paper. The main conclusions are as follows: a) Phraseological units with ethnonyms play an important role in the linguistic worldview, reflecting the ethnic self-awareness of the people, their history, culture, and worldview; b) English and Ukrainian languages have a significant number of phraseological units with ethnonyms that characterize different ethnic groups by certain qualities, traits, stereotypes, as well as describe historical events and cultural peculiarities; c) Common features of phraseological units with ethnonyms in English and Ukrainian languages include their structure and functions. Differences lie in the quantitative ratio of phraseological units with ethnonyms, as well as in the semantics of some phraseological units, which is determined by different cultural and historical realities.

The results of the study may be useful for linguists researching phraseology and ethnolinguistics, English and Ukrainian language teachers seeking to expand their knowledge of phraseology and intercultural communication, and translators dealing with phraseological units with ethnonyms in translation texts.

Keywords: phraseological unit, ethnonym, English language, Ukrainian language, comparative analysis, semantics, functioning, dynamics of development.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Джерела ілюстративного матеріалу

1. *New Longman Pocket Idioms Dictionary*. Harlow : Pearson Education Limited, 2003.
2. *Oxford Idioms Dictionary for Learners of English*. Oxford : Oxford University Press, 2003.
3. *Англо-український фразеологічний словник: Близько 30000 фразеологічних виразів*. Київ: Знання, 2005.
4. Винник В. (2003) *Словник фразеологізмів української мови*. Київ: Наукова думка.

Використана література

1. Cruse D. (1986). *Lexical Semantics*. United Kingdom: Cambridge University Press
2. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*(1995). United Kingdom: University of Cambridge.
3. Баран Я. (2008). *Фразеологія: знакові величини : навч. посіб. для студентів факультетів іноземних мов*. Вінниця: Нова Книга.
4. Зарицкий М. (2001). *Стилістика сучасної української мови: навчальний посібник*. Київ : Парламентське видавництво.
5. Їжакевич Г. (1971). *Стилістична класифікація фразеологізмів. Українська мова та література в школі*.
6. Карпенко Ю. (2009). *Енциклопедія Сучасної України*. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України.
7. Кочерган М. (2001). *Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів*. Київ: Видавничий центр "Академія"

8. Любчук Н. (2000). *Еквівалентність фразеологізмів з етнокультурним компонентом. Мовні і концептуальні картини світу*. Київ.
9. Петрова Н. (2013). *Англійські фразеологічні одиниці з національнокультурологічним компонентом*.
10. Ужченко В. (2007). *Фразеологія сучасної української мови*. Київ.
11. Ющук І. (2004). *Українська мова*. Київ: Либідь.